

EV säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) kontseptsiooni koostamine

Taustinformatsioon

Säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) kontseptsiooni koostamine otsustati Keskkonnaministri ning Haridus- ja Teadusministri kohtumisel 24. novembril 2004. Samas otsustati ette valmistada Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi ühise tegevuse memorandum.

Ministeeriumide üheks eesmärgiks on toetada elanikkonna loodusharidusliku ja keskkonnaalase teadlikkuse, oskuste ja pädevuste tõusu demokraatlikus, mitmekultuurilises Eesti ühiskonnas, aidates seega kaasa jätkusuutliku ühiskonna kujunemisele.

Nende tegevuste kavandamist on aidanud ette valmistada 6. aprillil 2004 ministri käskkirjaga nr. 338 Haridus- ja Teadusministeeriumi juurde loodud keskkonnahariduse edendamist koordineeriv tööühm, kus osalevad Keskkonnaministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajad, keskkonnahariduse eksperdid ja keskkonnahariduse teemat käsitlevad Keskkonnaministeeriumi tööühmad (looduskaitse arengukava ja kaitsealade valitsemise organisatsiooni tööühmad).

Mitmed riiklikud ja rahvusvahelised õigusaktid, lepingud ja muud dokumendid väärtustavad ja tõstavad esile loodusharidust, keskkonnateadlikkust ja säästvat arengut toetava hariduse alaseid tegevusi: uuendatav Keskkonnastrateegia, Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (RT I 2002, 20, 116) ja Läänemereäärsete riikide haridusministrite ja nende esindajate poolt 24.01.2002 Stockholmis heaks kiidetud Läänemere Agenda 21 säästvat arengut toetava hariduse arendamise kava.

Tänu ulatuslikele suhteliselt puutumatu looduskeskkonna aladele on Eesti pälvinud positiivset tähelepanu ja huvi nii Euroopa Liidus kui kogu maailmas. Tasakaalu majandushuvide ja keskkonnakaitse vahel aitab saavutada looduse ja seal toimivate protsesside hea tundmine ning majandus-, sotsiaal- ja kultuurikeskkonna toimimismehhanismide ja traditsioonide arvestamine. Edu tagamise eelduseks on ühine, kõiki tasandeid hõlmav institutsioonide ja huvirühmade tõhus koostöö.

Ainuüksi keskkonnateadlikkust väärtustavatest õigusaktidest ja regulatsioonidest ei piisa, et edendada Eesti elanikkonna keskkonnateadlikkust ning praktilist loodusetundmist tasakaalustatud arengu kindlustamiseks.

Eelnevast lähtudes on Keskkonnaministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium ning nende esindajad tööühmades koos ekspertidega jõudnud ühisele järeldusele, et lisaks muudele strateegiadokumentidele on vaja

koostada süsteemne ja konkreetne säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) kontseptsioon. Kontseptsioonile tuginedes on kavas koostada rakenduslikud tegevuskavad lühemateks perioodideks.

Eesmärk

Koostada ratsionaalne, eesmärgipärane Eesti säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) kontseptsioon, mis võimaldaks koostada tegevuskava lühemateks perioodideks ning integreerida vaadeldavaid küsimusi teistesse üleriigilistesse strateegiadokumentidesse.

Säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) kontseptsiooni koostamise põhimõtted

Säästvat arengut toetava hariduse kontseptsiooni koostamine on kavandatud avatud osalusprotsessina, võimaldamaks kõikidel huvirühmadel selles osaleda. Koostamise käigus on võimalik protsessi kommenteerida, osaleda foorumitel ning töörühmades (ekspertidena). Esitatud kommentaarid analüüsitakse ning vajadusel võetakse arvesse.

Kontseptsioonis käsitletavat valdkonnad

Taustsüsteem ja arengustsenaariumid

Säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) õiguslikud ja sisulised alused koolidele ja kõrgkoolidele.

Säästvat arengut toetava hariduse suunised mitteformaalhariduse valdkonnas.

Koostöö, eelkõige rahvusvaheline koostöö kõigi haridustasemetete õppekavade, programmide ja kursuste väljatöötamisel.

Keskkonna-alaste ja säästva arengu alaste teadmiste läbiv rakendamine kõigi planeeringute ja arengukavade koostamises ja elluviimises – INTEGRATSIOON.

Erinevate finantstoetuse mehhanismide puhul rakenduvate arengustsenaariumite analüüs: projektipõhise toetuse ja sihtfinantseerimise võimalused, piirangud ja arengu toetamiseks optimaalsed proportsioonid regionaalsel, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil - ARENGUSTSENAARIUMID.

Haridus

Säästvat arengut toetava hariduse muutmine formaalhariduse lahutamatuks ja dünaamiliseks osaks – FORMAALHARIDUS.

Praktilise õppe, sh uurimusliku käsitlusviisi, probleemõppe õues õppimise rakendamine kõigil hariduse tasanditel kooskõlas uue riikliku õppekava arendamisega – ÕPPEKAVAD.

Ülaltoodud lähenemisi toetava õpetajate tasemeõppe ja täiendkoolituse tagamine – ÕPETAJATE KOOLITUS.

Toetuse tagamine järgmistele valdkondadele: teaduskoolid, olümpiaadid, konkursid, huvi äratavad uurimuslikud ja rahvusvahelised projektid – PROJEKTID ERI SIHTGRUPPIDELE.

Mitteformaalset ja formaalset keskkonnaharidust toetava infrastruktuuri –tugikeskuste võrgustiku arendamine linnades ja maakondades – INFRASTRUKTUUR.

Keskkonnahariduskeskuste võrgustiku koostöö ning rahvusvaheliste koostööprojektide toetamine ja nõustamine – RIIGISISENE JA RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ.

Elanikkonna keskkonna ning säästva arengu alase teadlikkuse tõstmise raames toimuva koostöö ning tegevuste toetamine ja arendamine – MITTEFORMAALHARIDUSE HUVIRÜHMAD JA OSALISED.

Koostöö tihendamine teaduse, keskkonnakaitse, looduskaitse ja kõigi hariduse tasandite vahel: riigiasutuste, teadus- ja arendusasutuste, kõrgkoolide ja keskkonnahariduse tugikeskuste koostöö KIK-i, HTM ainenõukogude ja koolidega teadmiste ja oskuste kiireks jõudmiseks kooli - TEADMISTE SIIRE.

Ülaltoodud lähenemisi toetavate õppematerjalide süsteemne koostamine ja kirjastamine – METOODIKAD JA ÕPPEMATERJALID.

Täiendkoolitus

Tugikeskuste temaatilisi programme toetava loodushariduse spetsialistide kaadri kvalifikatsiooni-nõuete kehtestamine ning nõuete täitmiseks tarvilike täiendkoolituste pakkumine – INSTITUTIONAALNE SUUTLIKKUS.

Süsteemne keskkonnaalane täiendkoolitus erinevatele sihtgruppidele - AMETNIKE JA KODANIKE ELUKESTEV ÕPE.

Ühiskond ja meedia

Teaduspõhise, erinevatele sihtgruppidele arusaadava haridus- ja keskkonnainfo osakaalu suurendamine meedias.

Eeldatavad tulemused

Kontseptsiooni peamiseks tulemuseks on Eesti Vabariigi haridusseaduses (RT 1992, 12, 192), Eesti säästva arengu seaduses (RT I 1995, 31, 384), Eesti põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas (RT I 2002, 20, 116), „Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioonis“ ehk Århusi konventsioonis nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalik ühtne keskkonnahariduse süsteem, mis sisaldab arenguprioriteete ning meetmeid püstitatud eesmärkide saavutamiseks.

Eeldatavad tulemused on järgmised:

1. loodud on säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) valdkonna eesmärgid ning nende saavutamise indikaatorid;
2. strateegiliste eesmärkide saavutamiseks vajalikud tegevused on üldiselt määratletud (tegevussuunad);
3. välja on töötatud loodus-, keskkonna- ja säästvat arengut toetava haridusliku tegevuse koostöövormid ja rollide jaotus keskkonnahariduse eesmärkide saavutamisel;
4. kontseptsiooni rakendamiseks on tagatud rahastamisallikate ja –võimaluste kasutamine;
5. välja on töötatud säästvat arengut toetava hariduse (sh loodushariduse ja keskkonnahariduse) tulemuslikkuse ja tõhususe hindamiskriteeriumid ja tagasiside korraldus.

Kontseptsiooni koostajad

Haridus- ja Teadusministeerium (Haridus- ja Teadusministeeriumi keskkonnahariduse ja säästvat arengut toetava hariduse töörühm koos lisa-ekspertidega (koordineerija), Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus) ning **Keskkonnaministeerium** (avalike suhete osakonna keskkonnahariduse büroo, strateegia ja investeringute osakond, maakondlikud keskkonnateenistused).

Koostööpartnerid: RMK, kaitsealad, teadus- ja arendusasutused, õppeasutused, keskkonnaorganisatsioonid, koolid, linnade keskused, õpetajate-

ja vabauhendused, kohalikud omavalitsused, looduskaitse arengukava loodushariduse ja -teadlikkuse töörühm, teised ministereeriumid ja nende allasutused, riigikogu keskkonna- ja kultuurikomisjon.

Kontseptsiooni ajakava

Kontseptsiooni koostamisel on 2005 aastaks planeeritud alljärgnevad tegevused (tegevused ning ajakava):

Planeeritavad tegevused	Tähtaeg
<p>(1) Taustainfo analüüs</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnaministreeiumi, Haridus- ja Teadusministreeiumi ning nende haldusalas olevate asutuste (RMK, ITK, REKK, ENTK) seniste tegevuste analüüs keskkonnahariduse edendamisel ja ettepanekud; • Olulisemad keskkonnahariduse edendamisse kaasatud organisatsioonid (RMK keskused, KIK, keskkonnahariduskeskused linnades ja maakondades, keskkonnaorganisatsioonid, aktiivsemad koolid jt) ning nende senise tegevuse analüüs ja ettepanekud; • Looduskaitse arengukava loodushariduse töögrupi ning KAVO loodushariduse ja -küllastuse töögrupi tulemuste analüüs ja ettepanekud; • Analüüsida ja teha ettepanekuid pearaha suurendamise vajadusest ning hinnata pearaha suurendamise võimalusi keskkonna- ja säästvat arengut toetava hariduse edendamisel ja väärtustamisel (võimalusel teatud protsent sihtotstarbeliselt keskkonnahariduslike tegevuste rahastamiseks). <p>Taustainfo analüüsi väljundiks on probleemide loend, mis on aluseks detailsete eesmärkide määratlemiseks kontseptsioonis käsitletavatele valdkondadele.</p>	<p>Taustainfo analüüsi kolm esimest punkti tellitava tööna, tähtajaga <u>15. märts 2005.</u></p> <p>Töörühma töö, ca 10 kalendripäeva.</p>
<p>(2) Ettepanekute tegemine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Määratleda koostöövõimalused erinevate institutsioonide vahel (koolid, linnade loodusmajad ja -keskused, RMK tugikeskused, keskkonnateenistused, kaitsealad, MTÜ-d, teaduskeskused, Tallinna ja Tartu Botaanikaaed, AHHA ja Energiakeskus, Tervishoiu-museum, loodusmuuseumid, Tallinna Loomaaed, kohalikud omavalitsused jt); • Kaardistada olukorra parandamise võimalused (keskkonnahariduse tugikeskused- optimaalne struktuur, finantsid, õppekavades läbiva teema "Keskkond ja säästev areng" arendus). • Vahe seminar kontseptsiooni vahetulemuste tutvustamiseks avalikkusele. 	<p>15. märts- 15. juuni 2005</p> <p>---> VAHEARUANNE + analüüs (15.06-15.8)</p> <p>juuni 05</p>

Planeeritavad tegevused

- Esitada KIK-ile tugikeskuste ja koolide vahelise koostöö parandamise pilootprojekti taotlus (15. juuli 2005). (Töörühm teeb koolide ning tugikeskuste valiku, projekti kirjutamiseks leitakse keskkonnahariduslik institutsioon).
- **Määratleda detailsed eesmärgid kontseptsioonis käsitletavate valdkondade kohta.**
- Ettepanekute tegemine erinevate rahastamisallikate kohta nii rahvusvahelisel, riiklikul kui kohalikul tasandil (struktuurfondid, riigieelarve, KOV eelarved).
- Foorum kontseptsiooni tutvustamiseks avalikkusele

Tähtaeg

Teostamiseks kasutada kas Tartu KHK või Pärnu Loodusmaja, kes esitab projekti KIK keskkonnateadlikkuse programmi. Eraldi tegevusena välja.

---->LÕPPTULEMUS

(kontseptsioon, milles on eesmärgid ning võimalik rakendamine) tähtajaga 15. november 2005.

detsember 2005

Töökorraldus

Säästvat arengut toetava hariduse kontseptsiooni koostamisel on protsessi avatuse ning tulemuslikkuse tagamiseks kavandatud alljärgnev töökorraldus.

Töörühm: Kontseptsiooni töötab välja haridus- ja teadusministri 06.04.2004 käskkirjaga nr 338 moodustatud keskkonnahariduse edendamist koordineeriv töörühm töörühm, kelle ülesandeks on keskkonna- ja säästvat arengut toetava hariduse eesmärkide määratlemine, nendeni jõudmiseks vajalike tegevussuundade ning tegevuste ja meetmete kavandamine. Töörühm teeb kontseptsiooni koostamisel koostööd ekspertidega.

Täiendatud töörühma liikmete nimekiri on toodud käesoleva lähteülesande lisa (Lisa 1).

Ekspertid: töörühma juures tegutsevad eksperdid, kellel on õigus saada jooksvalt töörühma tegevuse vahetulemusi ning teha nende kohta töörühmale ettepanekuid (vastavalt töörühma juhi määratud (vahe)tähtaegadele). Ekspertid leitakse kas töörühma juhi või liikmete ettepanekul või nende omapoolse huvitatuse alusel. Ekspertid kinnitab töörühma juurde esimees vastavalt eelnevale sooviavaldusele (ning vabatahtlikkuse alusel).

Foorum: kõigile huvilistele avatud; arutab läbi kontseptsiooni koostamise protsessi vahe- ja lõpptulemused enne nende kinnitamiseks esitamist. Loob eeldused konsensuse saavutamiseks ja avalikkuse huvi tõstmiseks. Esialgse kava kohaselt toimub säästvat arengut toetava hariduse kontseptsiooni koostamise protsessi kestel üks foorum, neist üks esimese etapi tulemuste kokkuvõtmiseks.

Finantseerimine

HTM-KKM keskkonnahariduse edendamist koordineeriva töörühma eelarve aastaks 2005: 15 000 krooni (peamine sihtotstarve: töörühma ja ekspertide arutelude, seminaride ja väljasõiduistungite finantseerimine) Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarvest. Keskkonnaministeerium finantseerib kontseptsiooni väljatöötamist 2005. aastal 124 000 krooniga (peamine sihtotstarve: foorumi finantseerimine tulemuste tutvustamiseks, töörühma liikmete ja vajadusel ekspertide tasustamine).

Osa kontseptsiooni koostamisega seotud tegevusi on kavandatud Looduskaitse Arengukava loodushariduse ja -teadlikkuse ning Kaitsealade Valitsemise Organisatsiooni külastuse ja loodushariduse töörühmade järgmise etapi jätkutegevustena (tegevussuundade ja oodatavate tulemuste edasiarendamine ning täpsustamine).

LISA 1

Haridus- ja teadusministri 06.04.2004 käskkirjaga nr 338 moodustatud ning täiendatud keskkonnahariduse edendamist koordineeriva töörühma liikmete nimekiri:

1. Ivar Puura - töörühma esimees, Teaduste Akadeemia, Looduskaitse Komisjoni liige, Tartu Ülikooli teadur;
2. Imbi Henno - Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse peaekspert;
3. Külli Kalamees-Pani - SA Tartu Keskkonnahariduse Keskuse juhataja;
4. Maris Kivistik - Võrumaa Keskkonnateenistuse keskkonnateabe ja looduskaitse spetsialist;
5. Reet Kristian - Eesti Noorsootöö Keskuse keskkonnahariduse nõunik;
6. Kärt Leppik - Peipsi Koostöökeskuse projektijuht;
7. Anari Lilleoja - Keskkonnaministeeriumi keskkonnahariduse büroo juhataja;
8. Merle Ööpik - EPMÜ lektor;
9. Robert Oetjen - Eestimaa Looduse Fondi loodushariduse koordinaator;
10. Liilia Oberg - Haridus ja Teadusministeeriumi üldkeskhariduse talituse peaekspert;
11. Margus Ots - Haridus ja Teadusministeeriumi projektijuht-nõunik;
12. Merike Palginõmm - Pärnu Loodusmaja direktor;
13. Mikk Sarv - Eesti Koolimetsade Ühenduse juhatuse esimees;
14. Marek Sammül - Eesti Looduseuurijate Seltsi president;
15. Tiiu Sild - SA Teaduskeskus AHHA juhataja;
16. Mai Zernask - Keskkonnaministeeriumi keskkonnahariduse büroo peaspetsialist;
17. Sille Tars - Viljandimaa Keskkonnateenistuse keskkonnateabe spetsialist;
18. Terje Tuisk - SA Archimedes, Õpilaste Teadusliku Ühingu teadussekretär
19. Asta Tuusti - Eesti Loodushariduse Seltsi juhatuse liige;
20. Angelika Verš - SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse programmispetsialist.

Kinnitatud:

Toivo Maimets   Villu Reiljan

Haridus- ja Teadusminister

Keskkonnaminister